



Kadınlar Dünyâsı Çerçevesinde Hukûk-ı Nisvân'ın Alımlanmasına Bakış

Overview of the Reception of Hukuk-ı Nisvân
from the Perspective of the Kadınlar Dünyâsı

Leyla TANER¹, İlknur TATAR KIRILMIŞ²

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Samsun
· leylatanerak@gmail.com · ORCID > 0000-0003-2581-3211

²Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Samsun
· ilknurtatarkirilmis@gmail.com · ORCID > 0000-0003-2155-7062

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 30 Kasım/November 2024

Kabul Tarihi/Accepted: 30 Aralık/December 2024

Yıl/Year: 2024 | Cilt – Volume: 5 | Sayı – Issue: 2 | Sayfa/Pages: 121-134

Atıf/Cite as: Taner, L., Kırılmış Tatar, İ. "Kadınlar Dünyâsı Çerçevesinde Hukûk-ı Nisvân'ın Alımlanmasına Bakış"
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi, 5(2), Aralık 2024: 121-134.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Leyla TANER

KADINLAR DÜNYÂSI ÇERÇEVESİNDE HUKÛK-I NİSVÂN'IN ALIMLANMASINA BAKIŞ

ÖZ

Tanzimat döneminden itibaren eğitim hayatının yaygınlaştırılmasına dair alınan tedbirlerin toplum hayatına kazandırdığı imkanlar ile II. Meşrûtiyet döneminin dergicilik faaliyetine getirdiği zenginlik birleştiğinde kadınların yazabilecekleri elverişli bir ortam oluşur. Nuriye Ulviye Mevlan'ın yönetiminde çıkan *Kadınlar Dünyası* dergisi, isminden de anlaşılacağı üzere kadınları sosyal hayatta bilinçlendirme görevini üstelenmiş bir yayın organıdır. Bu misyon derginin ilk sayısında ilan edilir ve yayın hayatı boyunca zenginleşerek devam ettirilir. Bu araştırmada, bahsi geçen dergide on iki sayı devam eden “Hukûk-ı Nisvân” yazılarına odaklanılarak 1913'te kadın hakkı kavramından anlaşılan hususları ortaya çıkarma, dergideki bu yazıların Millî Edebiyat Dönemi ile kesişen özelliklerini keşfetme ve Batılılaşma düşüncesine kadınca bakışın bilgi düzeyine dikkat çekme hedeflendi. Kadınların bilgiyle bir araya gelmesi ve bilgiyi yorumlaması açısından bu yazıların dönemine ışık tuttuğunu belirtmek mümkündür. “Hukûk-ı Nisvân” serisindeki yazıların dünya kadın hakları hakkında bilgi vererek Osmanlı kadınının İslam'la geldiği seviyeye işaret etmesi ve olumlu referansları kendi kültürüne hasretmesi açısından dönemini millî bir çehrede yansıtır. Bu yazı serisindeki bilgiler, Osmanlı toplumundaki kadın haklarına yönelik görüşlerin farklı araştırmalarda iddia edildiği üzere tamamen Batı eksenli olduğu görüşünün tartışılabilir olduğunu göstermesi açısından da önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kadınlar Dünyası, Hukuk-ı Nisvân, Kadın Hakları, İslamcılık.



OVERVIEW OF THE RECEPTION OF HUKUK-I NİSVÂN FROM THE PERSPECTIVE OF THE KADINLAR DÜNYASI

ABSTRACT

Since the Tanzimat period, the measures taken to expand the education life brought women into social life. II. The Constitutional Monarchy provided a favorable environment for women to write as writers. Women's World, a magazine published under the presidency of Nuriye Ulviye Mevlan, is a publication that undertakes the task of raising awareness of women in social life, as the name suggests. This mission is announced in the first issue of the journal and continues throughout its publication life. In this research, it is aimed to reveal the subjects understood from

the concept of women's rights in 1913 by focusing on the articles "Hukuk-ı Nisvân", which continues twelve issues. It is to draw attention to the level of knowledge of the womanly approach to the idea of Westernization, which intersects with the National Literature Period. It is possible to say that these articles shed light on the period in terms of women coming together with knowledge and interpreting knowledge. The articles in the "Hukuk-ı Nisvân" series reflect the period on a national scale in terms of providing information about women's rights in the world, pointing to the point Ottoman women have reached with Islam, and making positive references to their own culture. The information in this series of articles is also important in terms of showing that it is debatable that the views on women's rights in Ottoman society are completely Western, as claimed in different studies.

Keywords: Kadınlar Dünyası, Hukuk-ı Nisvân, Women's Rights, Islamism.

GİRİŞ

19. yüzyılda kadınların yazar olarak dergi veya gazetelerde yer alması bazı koşulların gerçekleşmesiyle mümkün olabilmıştır. Bu yüzyılda açılan düzenli eğitim kurumlarıyla eğitim imkânına kavuşan kadınlar, bilginin muhatabı olurlar ve zaman içinde onu yorumlayabilen birer bireye dönüşürler. Dönemin yazarlarından Şemsettin Sami, Şinasi, Namık Kemal ve daha sonra Hüseyin Cahit Yalçın'ın kadının eğitimi meselesine dair yazılarıyla kadınları desteklerler. Namık Kemal'in Tasvir-i Efkâr'da çıkan bazı yazılarında kadının eğitilmiş olmasıyla toplumsal kalkınma arasında ilişki kurulmuştur (1862:1-2). Bu açıdan Tanzimat döneminde Fatma Aliye Hanım'ın yazılarının yayınlanabilmiş olması, eğitim imkânları verildiği takdirde bir kadının yapabileceklerini göstermek açısından önemlidir. Fatma Aliye'nin hem Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı olması hem de Ahmet Mithat'ın desteğiyle yazabilmesi bu dönemdeki kadın kimliğinin bağımsız olamayışını dolaylı yoldan gösterir. Hülya Argunşah, Fatma Aliye'nin kendi döneminde kadını tanımlayan ve sınırlayan görüşlere karşı çıktığını belirtir:

"Evlilik ve aşk, yeni bir hayat düzeninin söz konusu olduğu 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı toplumunun önemli sorunlarından biriydi. Bir kadın olarak Fatma Aliye'nin bu konudaki teklifi, bu sosyal yaranın kadınları güçlendirerek çözümü yönündedir. Buna göre kadınlar için evlilik, hayatı sürdürmek için bir zorunluluk olmamalıdır. Kadınlar çalışarak para kazanmalı ve hayatlarını kendi başlarına sürdürebilmelidirler." (2020:159).

Sultan Abdulhamit döneminde eğitim hayatının canlandırılmaya çalışılması ekonomik imkânı zayıf olan tüm çocuklara ve özellikle kız çocuklarına bilginin kapısını açar. 1869'da yayımlanan Maarif-i Umumiye Nizâmnamesi ile okullaşma süreci hızlanır, kızlar için öncelikle İstanbul'da daha sonraları taşralarda okullar açılmaya başlar. Kendi gelirleriyle ayakta duramayan medreseler, yeni usullerle eği-

tim veren okullara dönüştürülür. Kaliteli uzman-memur yetiştirmek üzere yükseköğretim alanı açılır. Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk, Sanayi-i Nefise Mektebi, Hendese,-i Mülkiye'nin yanı sıra Dârülmuallimât ve kız sanayi mektepleri yeni eğitim sistemine eklenir (Küçük, 1988:221).

Kadınların eğitim hayatına yönelik yapılan iyileştirmelerin yanı sıra II. Meşrutiyet'in ilanından sonra basın yayın hayatındaki canlanma onlara yeni bir uğraş alanı kazandırır. Sadece kadınlara yönelik dergilerin yayınlanmaya başlamasıyla yerli hayatın temsilcisi birçok kadın yazma fırsatına sahip olur. Bu dönemin en önemli dergileri, *Kadın*, *Mehâsin*, *Demet* ve *Kadınlar Dünyası*'dir. Bunların dışında çoğu kısa ömürlü olan *Musavver Kadın*, *Kadın*, *Erkekler Dünyası*, *Güzel Prenses*, *Kadınlık*, *Siyaset* gibi birçok dergi bulunmaktadır (Kurt, 2015:1074). Bahsi geçen bu dergiler kadar *Hanımlara Mahsus Gazete* de kadınların eğitimi ve terbiyesine yönelik yazılara ağırlık verilir (Şeyda, 2003). Bu dergiler arasında en istikrarlı şekilde devam edenlerden birisi olan *Kadınlar Dünyası*, Müdâfaa-i Hukuk-ı Nisvân Cemiyeti'nin yayın organıdır. Balkan Savaşı ertesinde 4 Nisan 1913'te yayımlanmaya başlayan dergi 1914-1918 yılları arasında yayınlanamaz.1918'den itibaren tekrar çıkarılmaya başlanan dergi, 1921'e kadar yayın dünyasındaki varlığına devam eder (Çakır,2011:134). *Kadınlar Dünyası*'nin yayınlanma şeklinin günlük olarak yapılması onu bir dergiden ziyade gazete türüne daha çok yaklaştırmaktadır. Nitekim bu yazıda bahsi geçecek serinin iki haftalık bir sürede yayımlandığı görülmektedir. Sahibi Nuriye Ulviye Mevlan'ın yazılarında *Kadınlar Dünyası*'ni bazen dergi bazen gazete olarak zikretmesi ve 101. sayısından itibaren hacim itibarıyla gazeteden ziyade dergiye yaklaşması bu yayının dergi olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur (Gülcü; Tunç, 2012: 161).

Nuriye Ulviye Mevlan, dergisinin tüm çalışanlarını kadınlardan oluşturur. *Kadınlar Dünyası*'nin yazar kadrosunda kendisinin dışında Emine Seher Ali, Mükkerrem Belkıs, Atiye Şükran, Aliye Cevad, Safiye Biran, Yaşar Nezihe, Mükkerrem Belkıs gibi bazıları bugün tanınan bazılarıysa tamamen unutulmuş isimler bulunmaktadır. Dergiye yazan kadınlardan bir kısmı çok iyi eğitim almış -Ulviye Mevlan bunlardan birisidir- fakat bir kısmı Sultan Abdulhamit'in iyileştirdiği kız okullarına gidebilmek imkânından bile mahrum kalmıştır. *Kadınlar Dünyası*'nin 124. sayısının kapağında resmi yayınlanan şaire Yaşar Nezihe Bükülmez, ailesinin fakir ve cahil olmasından dolayı okula gönderilmez. Küçük bir çocukken kendi başına okula gidip kayıt yaptıran Yaşar Nezihe'ye öğretmeni "kendi gelen" adını vermiştir. Okula ödenmesi gereken haftalık ücreti kendi topladığı otları satarak ödeyen şairenin şiire dair birikimi yine kendi imkanlarını zorlayarak gerçekleşir (Tatar Kırılmış, 2015: 7). Alman araştırmacı Martin Hartman, Türk şairleriyle ilgili yaptığı antoloji çalışmasına Yaşar Nezihe Bükülmez'in de şiirlerini ekler. Alman araştırmacı, Yaşar Nezihe'nin bu çalışmaya alınmasının sebebi olarak birçok iyi imkanlarla yetişmiş şairden daha millî şiirler yazmasını gösterir (1919:83).

Nuriye Ulviye (Mevlan), dergisinin 5. sayısında, sosyal bilimlerin ışığında kadınların cesaretle ilerlemesi ve yükselmesi yolunda çalışacağına dair bir yazı yayımlar (Mevlan,1913:2). Nuriye Ulviye'nin kadınları ilmi konulara yönlendirmeye yönelik çabası hem birçok kadın yazarın yetişmesine vesile olur hem de derginin ömrünü uzatır. Bu açıdan bakıldığında kadın haklarına yönelik derginin ilk sayısından itibaren "Hukuk-ı Nisvân" başlığıyla yayımlanan yazı serisi, 1913'lü yıllarda kadın haklarının evliliğe odaklanarak anlatılmasını anlaşılır kılar. Yine aynı dergide Mevlan'ın Descartes'in ünlü önermesini anımsatan "Düşünüyorum" başlıklı yazısında erkek okurların gazeteye gönderdiği mektuplara verdiği ironik cevap, bu yazı serisinde ele alınan konuların derginin daha ileri sayılarında yankı uyandırdığına dair destekleyici bir bilgidir:

"Kadınlar Dünyası"nın 164. sayısında Posta-Telgraf Nezareti'ne alınan kadınların maaşlarının azlığından yakınmış zam istemiştin. Bir kısım erkekler bu basit dileğimden nedense ürkmüşler; tüm memurluk alanını ve memurluk işlerini, kadınların işgal edeceğini ve sonunda kendilerinin elleri böğürlerinde aç kalacakları kararına varmışlar. Ve hatta bazı erkekler, işi dergimize mektuplar yazarak yardım istemeye kadar bile vardırıarak, zayıflıklarınını da gösterdiler. Biz bu mektupları tabii ki, özel bir dikkatle okuyoruz ve böylece erkek ruhunu ve karakterini daha iyi inceleyebiliyor ve anlayabiliyoruz. Bu mektuplardan bir tanesi, gerçekten merhametimize dokundu. Kadın ruhu ya, acıdık ve teselli etmek istiyoruz." (Çakır, 2011:374).

Nuriye Ulviye'nin dergisinde kadın çalışanların maaşlarının azlığına yönelik yaptığı eleştirinin erkek okurlar tarafından dikkate alınması ve sonrasında dergiye mektup göndermeleri devrin okuma alışkanlığı açısından önemli bir veridir.

HUKUK-I NİSVÂN YAHUT KADIN HAKLARI YAZI DİZİSİ

Kadınlar Dünyası'nın ilk sayısından itibaren derginin adının imza olarak kullanıldığı "Hukuk-ı Nisvan" başlığıyla 12 sayı devam eden bir yazı dizisi bulunmaktadır. Kadın haklarına yönelik değerlendirmelerin yer aldığı bu seride, dünya ülkeleri tarihinden örnekler verilmiştir. Yazıların altında yazar adı yerine derginin adının zikredilmesi bu metinlerin bizzat derginin sahibi Nuriye Ulviye Mevlan tarafından yazıldığı izlenimini güçlendirmektedir. Zira Ulviye Mevlan'ın dergideki diğer yazılarıyla buradakiler arasında üslup bakımından bir uyumun olduğu açıkça görülmektedir. Bu yüzden seride yer alan yazıların müellifi olarak Nuriye Ulviye Mevlan kabul edilmiş ve kaynakçada bu hâliyle tespit edilme yoluna gidilmiştir. Yazı dizisinin "Mukaddime"sinde Tanzimat'tan 1918'e kadar erkek muharrirler tarafından yazılan kadın haklarının artık kadınlar tarafından ifade edileceğinin belirtilmesi, bilgide söz sahibi olmak istediklerine dair bir delildir:

“Biz Osmanlı kadınları, kendimize mahsûs inceliğimiz ve kendimize mahsûs âdât ve âdâbımız vardır; onu erkek muharrirler, kadının anlayacağı ruhla anlayamazlar, lütfen bizi kendi hâlimize bıraksınlar. Hayallerine bâzîçe buyurmasınlar! Biz kadınlar hukûkumuzu kendimiz, bizzat kendi içtihadımızla müdâfaa edebiliriz.” (1329:1a)

Mukaddime'deki bahsi edilen kadınların kendi dünyalarını daha iyi anlayıp anlatabileceği düşüncesinin ilk örnek metni bir sonraki sayıda, İsrail tarihinden bir örnekle başlar. Bilginin adresinin Osmanlı sınırlarının dışına çıkarılmaya çalışılması ve farklı ülke kadınlarının konumlarıyla kendi durumlarını karşılaştırma yoluna gidilmesi bu yazı dizisinin dikkat çeken bir yönüdür. Buna göre İsrail kadınları, Hz. Musa'dan önce fiziksel güzelliklerine göre kadınların üç sınıfa ayrıldığı; en güzellerin erkekler tarafından yakalanarak ibadethaneye vakfedildikleri ve bu kadınların güzelliğine “perestîş” ettikleri belirtilir. İkinci derece güzel olanlar hükümdarlara ve zengin erkeklere, en çirkin kadınların ise fakir erkeklere layık görüldüğü üzerinde durulur. Hz. Musa ile kadınların ibadethanelerde esir olmanın kurtulduğu ve esas kıymetine yaklaştırıldığı belirtilirse de erkeklerin ekonomik gücüyle orantılı olarak birden fazla kadınla evlenme hakkına itiraz edilir:

“Her şeyi erkek kazandığı gibi kadını dahi erkek kazanırmış, kadın herhalde erkek malı, meta¹, kesî imiş! Hatta erkek kesesine güvenirse istediği kadar cariye alıp istikraz edebiliyorlardı. İşte bu mantık ve hakk (!) binâen der ki Benî İsrail erkekleri; biraz bayatlayınca kadınları tecdid ederler, zevk-i tenevvü'-i nisâda bulunurlardı.” (1329:1 b).

Görüldüğü üzere yazının gayesi dünyada kadınlara yapılan haksızlıkları göstermektir. Avrupa kadınları da aynı haksızlığına uğrayan bir başka topluluk olduğu burada teyit edilir:

“Avrupa'da kadınlar, kocalarına hüsn ü cemâlden başka olarak cihâz nâmıyla binlerce altın takdim ediyorlar. ‘Koca’ denilen ‘azametli erkekler, adeta Benî İsrail'de ‘kadın’ denilen mahlûklar derekesinde kalmışlardır. İşte bu alışveriş ‘medeniyet’ denilen ‘âlemde doğru bir ‘hak’ ise Benî İsrail erkeklerini; biz Osmanlı kadınları haksız bulamayız.” (Mevlan,1329 b:1).

“Hukûk-ı Nisvân” serisindeki ilk yazıda, İsrail kadınlarının evlilik ve sosyal hayattaki yerine işaret eden bu bilgilerin alındığı kaynak belirtilmemiştir. Yazarın yorumlarıyla sık sık metni kestiği ve öfkeli bir üslupla yorum yaptığı gözlemlenir. Kadın cinsiyetinin edilgen bir kimlikle tarihte yer almasına duyulan kızgınlığın bilgiyle ortaya konulması kadar yazar olarak bir kadının samimi bir şekilde bu duruma itirazını kamusal alanda paylaşması, Tanzimat dönemi aydınlarının arzuladığı bir durum olarak görülebilir. Dergi kanalıyla kadınlar tarafından tartışılan ilk hususun evlilik kurumundaki rolünün olması Tanzimat dönemi edebiyatıyla örtüşen bir yöndür . Bu konuyu ele alan kadın yazarlardan bir diğeri Fatma Aliye'dir:

“Önceki şeriatlarda çok eşliliğe müsaade olunup belli bir sınırı bile yoktu. İslam dininde ise dörtten fazlası yasaklanmış ve o kadar çok şart ve kayda bağlanarak güçleştirilmiştir ki, bunun şeriata uygun bir şekilde yapılması çok zordur. Birden fazla eş alacak olan adam; eşlerini ayrı evler tutmaya ve bu evlerin döşemesinden boya ve süslerini bir örnek yapmaya, elbise ve ziynetlerini birbirinden farksız sağlamaya mecburdur. Bunun ne kadar zor olduğunu söylemeye gerek yok sanırım. (2009: 41).

Türk düşünce dünyasında kadının eğitilmesi ve evlilik kurumunun her iki tarafın rızasına bina edilmesini Şemsettin Sami'nin Taaşşuk-ı Talat ve Fıtnat romanında işler. Romanda, Talat'ın annesi Saliha Hanım, kadınların evlilik haklarına dair devrinin geleneğinden şikâyet eder. Kendisi bu şekilde bir evlilik yapmamış olmasına rağmen kadınların büyük bir kısmı bu şekilde izdivaç etmektedir:

“Ah biçâre biz karılar! Bizi hiç insan yerine koymazlar! Babalarımız istedikleri adamlara bizi hediye verircesine verirler. O adamların tabiatını sormazlar. Biz adamlarla geçinecek miyiz? Orasını hiç düşünmezler. Bize bir defa filan adamı koca ister misin? Yahut kimi koca istersin, diye sormak yok. Bize derler ‘İşte seni filan adama vereceğiz.’ Biz sükût ederiz. Ama gönlümüz ne der? Ya Rabbi babamın bu söylediği efendi genç olsun. Güzel olsun. İyi tabiatlı olsun. Filvaki bazı defa öyle çıkar. Lakin bazı kere de bütün bütün zıddına. Gider bakarız ki adam atmış yaşında. Yahut bir gözden kör. Yahut burunsuz yahut sarhoş yahut ahmak. Ah siz erkekler ne zalimsiniz!” (1990: 11-12).

Şemsettin Sami ile aynı dönemde yer alan Ahmet Mithat Efendi'nin eseri “Felsefe-i Zenân”daki ana karakter Fazıla Hanım'ın ilim ve fenle uğraşmak için evlenmemesi devri için ileri bir görüştür. Fazıla Hanım, babasından kalan mirasla evinin işlerini ve yemeklerini başkalarına ücretle yaptırır. Hikâyenin ana karakteri, evlatlık aldığı Akile ve Zekiye'ye bekar kalmalarını tavsiye eder ve evliliğin kadın hayatını zorlaştıran yönlerini vasiyetinde belirtir:

“Kocaya varmayınız diye ettiğim vasiyetin sebebini size anlatmak iktiza etmez. Cahil değilsiniz ya! Elhamdülillâh ikiniz de kemale geldiniz. Âlemde hürriyet-i şahsiyenize tamamıyla sahip olarak hanenizde kendi keyfinize yaşamak ile bir kocanın hele zamanımız erkekleri gibi hâl ve şanları muhtac-ı izah olmayan bir herifin dest-i tagallübü altında esirâne yaşamak beyninde olan farkı elbette temyiz ve takdir edersiniz. İşte vasiyetim budur.” (Ahmet Mithat, 2001:58).

Nuriye Ulviye Mevlan, Şemsettin Sami'nin romanını, Ahmet Mithat'ın “Felsefe-i Zenan”da yer alan görüşlerini veya onun manevi kızı Fatma Aliye Hanım'ın kadın haklarına dair yazdıklarını kendi yazılarında zikretmez. “Hukûk-ı Nisvân” dizisinde kadınlara yönelik tespitlerin ismi belirtilmeyen bir kaynaktan edinildiği

ve neticesinde üstünlüğün İslam'a verildiği düşünülürse bu dönemde kadınların bilgiyle ilişkisine dair bir tespit yapmak imkânı doğar. Nuriye Ulviye Mevlan'ın bilgiyi yorumlamak için dini esas aldığı veya kendi görüşlerine müracaat etmeyi yeterli gördüğü anlaşılmaktadır.

Kadın Dünyası'nda ilk dikkatin evlilik müessesesi etrafında şekillenmesi ve tarihteki örnekleriyle mukayese edilerek tespitlerin yapılması dönemin zihniyetini anlamayı elverişli kılmaktadır. Serinin ikinci metni, kadın haklarına yönelik başka sorunlu bir ülke olan Hindistan'a ayrılır. Bu yazıda da kadim bilgiyle güncel bilgi mukayese edilir. Kadim bilginin kaynağı olarak Maniheizm'in kutsal kitabı gösterilir. Hint kadın haklarını tayin ve tahdid eden bu dine göre kızların evlenmesi için fiziksel bir güç gösterisi olan güreşte yetenekli olmaları gerekir: "Bir erkek güreşeceği kızı güçlülükle yenmedikçe alamazdı. Ona 'kühv' itibâr olunamazdı. Hele erkek kızı mağlub olacak olursa katiyyen nikâh caiz değildi." (1329 c:1) Hintlilerin bu âdeti yazının müellifi tarafından başka bir problem olarak yorumlanır:

"Hintliler karı ile koca arasında maddi müsâvat ararlar imiş! Müsâvât-ı maddiyeyi de böyle pehlivanlıkla isbât ederlermiş! Halbuki bu sûret-i telakkî müsâvât-ı maddiyeyi t'emin edemez. Gönül denilen nazenine karşı da bir zulümdür. Fi'l-vâkı'a güçlü kuvvetli kadınlar bu üsülden bir dereceye kadar istifâde edebilirler. Fakat zarîf, nârin yaratılmış kızları da bir düşünelim. Zavallılar dev gibi olan erkeklere daima esir kalmışlar." (Mevlan, 1329 c:1)

Aynı yazıda, kadının kocası öldükten sonra iki ölümden birisine razı olması da eleştirilir. İki ölümden birisi kocasının vefatı üzerine kadının da kocası ile beraber yakılmayı talep etmesi; ikincisi ise öldükten sonra bir ölü gibi yaşamasıdır:

"Kocalarından dul kalan kadınlara Mani kitabı diyor ki: 'Dul kalan kadın; yemiştten, ottan, çiçekten başka bir şey yemesin. Vücudunu yıpratsın, hiçbir erkek ismini yâd etmesin; ömrünün bakıyyesini kocası tarafından bir hakâret görmüş ise onu affetmek, kocası bir şey vasiyet etmişse onu yapmak, her türlü zevk ve safâdan nefsinin mahrûm eylemek ile geçirsın.' (1329 c:1)

Kadınlar Dünyası'ndan kadınlara hitap eden ve okurunu ilk olarak evlilikle ilgili düşünmeye davet eden bu yazı dizisinin üçüncü adresi Mısır kadınlarıdır. Gazetenin dördüncü sayısında yer alan bu yazıda da diğer yazılarda olduğu gibi Mısır'ın kadim kaynaklarındaki bilgilere dikkat çekilir. Firavun döneminden izdivaç düzenlemesine dair husus daha önce bahsi edilen adreslerden pek farklı değildir. Bu ülkedeki medenî kanun, iki kardeşin birbiriyle evlenmesine müsaade ettiği gibi iki kız kardeşin aynı erkeğe verilmesini ve çocuksuz dul kadınların cariye yapılmasını onaylar (1329 d:1).

Kadınlar Dünyası'nda milel-i kadimedeki kadın haklarına yönelik Avrupa'dan Amerika'ya doğru bakış açısı ihmal edilmemiştir. "Avrupa kıt'asında yaşamış olan milel-i kadime nisvânında insanlığa layık bir 'hakk-ı hayat görülebilmiş midir? Ümidvâr değil isek de bir defa da bu mübârek medenî kıt'anın milel-i kadimesi nisvânını araştıralım!" girişiyle Yunan medeniyetinin kadınlarına yönelik tutumunun örneklik oluşturmaması metni oluşturan kadın yazarın bilgiyi yorumlamasına yönelik önemli bir ipucudur. Eski Yunan, bu seride en detaylı işlenen başlığı oluşturur. On iki sayı devam eden bu serinin dört başlığı kadim Yunan'daki kadın haklarına ayrılmıştır. Isparta, Galata, Atina, İtalya, Romalılar ve genel değerlendirme çerçevesinde işlenen metinler Osmanlı kadınına yeni bir istikamet verme arzusuna sahip değildir:

"Yunanlılar fi'l- vakı'a mücerred kadınların hürriyet-i nev'iyelerine sahip olmaları münasebetiyle Hintliler, Mısırlılar gibi birden ziyâde kadın ile izdivâc edemezlerdi. Fakat Yunanlılar; Mısırlılar, Hintliler kadar da olsun kadınlara hürmet ri'âyet etmezlerdi. Bir Yunanlı tezevvüç edeceği kıza kendisini sevdirep gönül vermek, gönül almak gibi hissiyâta, ruhun inceliğine ta'alluk eden husûsâta ehemmiyet vermezdi. Onu para ile, hediye ile, ve'l-hâsıl ağırlıkla kandırmaya bakardı." (Mevlan,1329 d:1).

Yunan medeniyetine büyük bir coğrafya üzerinden bakan bu yazı dizisinde "Sparta Nisvânı" farklı bir evlilik anlayışını anlatmak için detaylı olarak işlenir. Spartalıların güçlü bir vücuda sahip olmak için evliliklerindeki bazı adetler bu yazıya taşınır. Buna göre kocanın zayıf ve güçsüz olması durumunda evli çiftin çocuğunun zayıf olmaması için tedbirler alması gerekmektedir: "Garâibden olarak 'koca' olacak erkekler cılız, kurgaz bir şey olacak olursa dölünü güçlü, kuvvetli getirebilmek için kadınlarını güçlü kuvvetli delikanlılara temayüle sevk ederlerdi." (Mevlan,1329 f :1). Bu metinde, Batı medeniyetinin kurucu adreslerinden birisi Yunan medeniyetinin eleştirel bir üslupla ele alınması dikkat çeker: Ulviye Mevlan'ın "İspartalılar 'inde bedence, serbestice, ciddiyet-i ma'îşetce kadınların erkeklerden farkları yok gibi idi. Erkekler 'ömürlerini vakfetmiş. Kadınlar da kahraman doğurmağa çalışmış!" nitelemesinde açıkça görülen üslubunu, Osmanlı kültürünü Batı ile eşit ve hatta bazen üstün gördüğü şeklinde yorumlamak mümkündür.

Kadınlar Dünyası'nın 7.sayısında "Atinalı ve Korinet Kadınları" başlığında Yunan medeniyetinin başka bir adresi incelenir. Paris kadınları ile aynı seviyede gösterilen bu bölgedeki kadınlar üç gruba ayrılarak değerlendirilir:

"Birinci tabaka üdeba ve zurefa tabakası idi ki bunlar, süs yolunda milyonlar sarf ederlerdi. Bunlar edebiyat ve zarâfet muhâzârasınca edebî, tarihî fıkralar, bühre-i külliye sahipleri olduklarından hükümdarlara varıncaya kadar heves bunların hanımlarına müdavim idi. Bu müsamerelerde 'aşy ve 'işret , ısraf ve sefâhet de vardı.

İkinci tabaka; nikâh haricinde istifrâş edilmekte olan kadınlar idi ki, bunlar üserâ, miyan intihâb olunur, bugün Avrupa'da câri olan usûl gibi 'metres' i'tibâr edilir idi.

Üçüncü tabaka nikâhlı kadınlar idi ki, bunlar yalnız hâne umûruyla meşgûl olurlardır. Erkeklerinin ne enis-i cânî ne de şerik-i ömrü idiler." (Mevlan, 1329 g:1)

Ulviye Mevlan, Atinalı ve Korinetli kadınların hak çerçevesinde bu şekilde sınıflandırılmasını "nefretten başka bir hisle mütehasıs olmak mümkün olamaz" şeklinde yorumlar.

Serinin sekizinci başlığı İtalyan kadınlarına ayrılır. Bu ülkedeki kadınların daha önce bahsi edilen ülke kadınlarına hiç benzemediğine işaret edilir. İffetli oldukları üzerinde özellikle durulan İtalyan kadınlarının evlilik adetleri daha önce üzerinde durulan ülkelerden olumlu olması açısından farklıdır. Buna göre erken yaşta evlenen İtalyan kadınlarının evlilik yaşları gelen genç erkeklerle toplumun şahitliğinde belirli günlerde görüştükleri ve beğendikleri takdirde evlendirildikleri üzerinde durulur (Mevlan, 1329 h:1) Serinin diğer yazılarına göre örneklerin daha zayıf kaldığı bir metindir.

"Hukuk-ı Nisvân" serisinin 10. başlığı "Romalılar 'İndinde Kadın" a ayrılır. "Romalıların akıllara hayret veren efrâd-ı sefâhetini ne kadar hülâsa etmek yine bir makaleye sığmaz." şeklindeki bir girişle başlayan yazının ahlak üzerinden şekillendirileceği dikkat çeker. Kadınların süslenmeye düşkün olması, aile bağlarının zayıflığı ve çocuklarına yaptıkları kötü muamelelerle Romalıların bu dizide örneklik teşkil edemediği görülür:

"Zevc ile zevce arasında en büyük râbita-ı ittihâd çocuk ise Romalılarda bu da yoktu. Zira Romalılar 'indinde çocukların doğduğu zaman öldürmek yahud kim olursa olsun esir etmek üzere bir sepete koyarak atmak âdet-i melûnesi de vardı." (Mevlan, 1329 ı:1)

"Çinli Kadınları" başlıklı serinin 11. yazısı ironik bir girişle sahiptir. "Meşhur Voltaire'in her meselede burnumuza tıkadığı, her işhâd makamında gözümüze soktuğu Çin'i, Çin'de hayat ve hukuk-ı nisvânî tetkik edeceğiz." (1329 i:1) şeklindeki bir cümleyle başlayan bu yazıda Ulviye Mevlan Voltaire ile aynı görüşte değildir:

"Çinliler beğendikleri kızları esasen parayla satın alacaklarından çekişe çekişe pazarlık ederler. Bu pazarlık 'mehir' olarak biter. Ancak kızı bir müzeyyen tahtırevana bindirerek zifâhâneye götürüp de damad beyefendi kapıyı açarak ilk defa olmak üzere refikâsı olacak kadını beğenmeyecek olursa geri çevirmeye haklı idi. Evet, erkek kızı beğenmezse i'adeye haklı idi. Fakat kız erkeği beğenmediği sürette geri dönmeye haiz değildi." (1329 i:1)

Erkeğin malı konumunda olan eşi ve çocuklarını kumar masasına koyma hakkına bile sahip olması yine bu yazıda dikkat çeken eleştirilerdendir.

Bu serinin en son başlığı Arap kadınlarına ayrılmıştır. Arap kadınların İslamiyet'ten önce ve sonraki durumlarına işaret edilen yazıda kadınların eşlerine can yoldaşı ve hanelerinin kıymetli bir ferdi oluşları yönünde yapılan değerlendirmeler bu silsilenin Müslüman kadının değerine işaret etmek üzere yazıldığını düşündürür: “Ve'l-hasıl şer'i şerif-i Ahmedî dairesinde -bi'datlardan sarf-ı nazar edilince-kadınlar, cidden kocalarının enîs-i cânı, şerik-i hayâtı, hânelerinin nâzırı, idârelerinin müdürü olduklarından tereddüd yoktur.”(1329 j :1)12

Nuriye Ulviye Mevlan'ın *Kadınlar Dünyası*'nda kadın haklarına yönelik devam ettirdiği bu yazı dizisinde ele aldığı içerik dergide yer alan diğer yazılarla uyumludur. Birçok yazının içeriği kadınların kişiliklerini kazanması ve toplumdaki yerlerini eşit bir şekilde almasını teşvik etme şeklindedir. Dergi bünyesinde 1913'te yayımlanan bu yazıların dil özellikleri dikkate alındığında, Balkan Savaşları ertesi ve Millî Edebiyat döneminin henüz başlangıç yıllarına denk geldiği görülmektedir. “Yeni Lisan” makalesinin iki yıl sonrasında bu yazıların yazıldığı düşünülürse kadın yazarların dil olarak “Yeni Lisan” hareketinin arzuladığı çerçeveye sahip olduklarını yukarıdaki alıntılar çerçevesinde ileri sürmek mümkündür. Fakat Türkçe etrafında düşünme ve dil özelliklerini yazı dilinde gerçekleştirmeye yönelik belirgin bir arzunun dergide belirmediği görülür. Fatma Aliye'de olduğu gibi kadınların yazı dünyasında görünmeye başladıkları ilk dönemlerde dil hususundaki bu tartışmalardan haberdar olmadıkları, olsalar bile kadın kimliğini kamu alanında eşit bir konuma taşımaya daha fazla önemsedikleri gözlemlenmektedir.

Türk kadınına farklı ülkelerdeki kadınlarla karşılaştırma yoluna giden “Hukuk-ı Nisvân” serisinde Batılı veya Doğulu kadınlara özenilmediği, İslam'ın doğru bir şekilde yorumlandığı takdirde kadın saygınlığının korunacağı açıkça ifade edilmiştir. Nuriye Ulviye Mevlan'ın Batı'da veya Doğu'da olumlu evlilik örneklerinin İtalya ve Osmanlıda olduğunu belirtmesi ideal geleceğin başka bir adrese bağlanmadığını da açıkça göstermektedir.

SONUÇ

Nuriye Ulviye'nin imtiyaz sahibi olduğu *Kadınlar Dünyası*, eğitim konusunu döneminde en fazla önemseyen adreslerden birisidir. İsminde de görüldüğü üzere sadece kadınların yazılarını yayımlamanın yanı sıra onların eğitimi ve hakları gibi birçok hususta önerilere ağırlık verilen derginin hedefleri arasında işçilik hayatının ihya edilmesi ve eğitimin genelleştirilmesi bulunmaktadır.

Kadınlar Dünyası, hemcinslerini geliştirmek için bazı yazı dizileri planlamıştır. Bunlardan birisi olan “Hukuk-ı Nisvân”da Osmanlı kadını farklı ülke kadınlarıyla

mukayese edilmiştir. Gelişmiş veya gelişmekte olan birçok ülkenin dâhil edildiği bu yazı dizisinin dili ve örneklerin aktarılmasında dikkat çeken bakış açısının henüz çok yeni başlamış bir bilincin mahsulu olduğu müşahede edilir. Seride yer alan yazıların içeriği devrinin edebiyat hareketleriyle değerlendirildiğinde bu metinlerde sade sayılabilecek bir dilin kullanıldığı, fikir hareketleri çerçevesinde İslam'a ait hayat anlayışının örneklik teşkil ettiği görülür. Bu bilgiden hareketle Fransız kadınlarının ahlâk yönünden zayıf olmaları veya Çinli erkeklerin kadını bir eşya gibi görmeleri ve gerektiğinde kumar masasında teminat olarak göstermelerinin eleştirilmesi İslamî hayatın kıstas alındığı bir değerlendirmeyi işaret etmektedir. Bu yazı serisinde iffet konusu hem kadın hem erkek için önemsenmiş ve bunu başarabilen çiftlerin ideal bir evlilik yaşadıkları belirtilmiştir.

“Hukuk-ı Nisvân” yazı serisi 1913 yılında iyi eğitim almış bir kadın yazarın bilgiyi yorumlaması açısından bugünün okuruna bir veri sunmaktadır. Bu dönemde kadınların tarih metinlerindeki güncel bilgiyi henüz yazılı ortamda ifade etme konusunda yeterli bir güvene sahip olmadıkları fakat tarihin çok eski zamanlarına yönelik yorum yapabildikleri görülmektedir. Derinlemesine bir konu hakkında bilgi sahibi olma ve bunu bilimsel bir dille ifade etmenin derginin hedeflediği misyona ters düşme ihtimali de göz önünde tutulursa bu serideki yazı dilinin sade ve basit olması anlaşılabilir. Kadınların evlilikteki haklarının bu tarihlerde önemsenmediği ve zaman içinde bu dairenin başka alanlara doğru genişlediği hem *Kadınlar Dünyası*'nın ileriki sayılarında hem de bu yıllarda başka kadın yazarlar tarafından yazılan farklı türdeki metinlerde açıkça görülmektedir.

YAZAR KATKI ORANLARI

Çalışmanın Tasarlanması: LT(%50), İTK(%50)

Veri Toplanması: LT(%50), İTK(%50)

Veri Analizi: LT(%50), İTK(%50)

Makalenin Yazımı: LT(%50), İTK(%50)

Makalenin Gönderimi ve Revizyonu: LT(%50), İTK(%50)

KAYNAKLAR

- Ahmet Mithat Efendi, (2001). Felsefe-i Zenan. *Letaif-i Rivayat*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 56-86.
- Argunşah, H. (2020). "Türk Edebiyatında Kadın Yazarlık Konumu (20.Yüzyıl Başına Kadar)". *Disiplinler Arası Kadın Erkek Eşitliği*. (Editör: Asuman GÖLGELİ, Elif DENİZ ŞAFAK,Emel TANYERİ MAZICI Hülya ARGUNŞAH Jale METİN KIYICI, Masreka KHAN, Zeynep ÖLÇÜ DİNÇER) İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Çakır, S. (2011). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Fatma Aliye (2009). *İslam Kadınları*. İstanbul: İnkılab Basım Yayım
- Gülcü, E. & Tunç, S. (2012). Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3 (2), 155-176.
- <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/25910/273079> (11.07.2022'de erişildi).
- Hartmann, M. (1919). *Dichter der Neun Turkei*, Berlin: Verlag Yayıncılık.
- Kırılmış, İ. T. (2012). Şair Bir Halk Kızı Yaşar Nezihe Bükülmez. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1 (4) , 70-84.
- Kurt Keçeci, S. (2015). Osmanlı Kadın Dergilerinde Aile ve Evlilik Algısı. *Belleten*, C. LXXIX, S.286, 1073-1099.
- Küçük, C. (1988). Abdulhamid II. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1.C. s.216-224.
- Mevlan, N. U.(1913). Terakkiye Doğru. *Kadınlar Dünyası*. 8 Nisan 1329 (1913), no. 5, s. 2-3, günümüz Türkçesine aktaran Meral Akkent)
- Mevlan, N. U. (1329/1913 a). Hukûk-ı Nisvân. *Kadınlar Dünyası*. S.1, s.1.
- Mevlan, N. U. (1329/1913 a). Hukûk-ı Nisvân. *Kadınlar Dünyası*. S.3, s.1.
- Mevlan, N. U. (1329/1913 a). Hukûk-ı Nisvân. *Kadınlar Dünyası*. S.4, s.1.
- Mevlan, N. U. (1329/1913 a). Hukûk-ı Nisvân. *Kadınlar Dünyası*. S.5, s.1.
- Mevlan, N. U. (1329/1913 a). Hukûk-ı Nisvân. *Kadınlar Dünyası*. S.6, s.1.
- Mevlan, N. U. (1329/1913 a). Hukûk-ı Nisvân. *Kadınlar Dünyası*. S.7, s.1.
- Mevlan, N. U. (1329/1913 a). Hukûk-ı Nisvân. *Kadınlar Dünyası*. S.8, s.1.
- Mevlan, N. U. (1329/1913 a). Hukûk-ı Nisvân. *Kadınlar Dünyası*. S.9, s.1.
- Mevlan, N. U. (1329/1913 a). Hukûk-ı Nisvân. *Kadınlar Dünyası*. S.10, s.1.
- Mevlan, N. U. (1329/1913 a). Hukûk-ı Nisvân. *Kadınlar Dünyası*. S.11, s.1.
- Mevlan, N. U. (1329/1913 a). Hukûk-ı Nisvân. *Kadınlar Dünyası*. S.12, s.1.
- Mevlan, N. U. (1918). Düşünüyorum. *Kadınlar Dünyası*. S. 166, s. 2. (Akt. Serpil Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi, İstanbul, 2011, 3. Baskı, ss. 373-374).
- Namık Kemal (1862). Terbiye-i Nisvan Hakkında Bir Layihadır. *Tasvir-i Efkar*, 457, 1-2.
- Şemsettin Sami (1990) *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Şeyda, A. (2003). *Hanımlara Mahsus Gazete (100 -200)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

EXTENDE SUMMARY

Since the Tanzimat period, the measures taken to expand the education life brought women into social life. II. The Constitutional Monarchy provided a favorable environment for women to write as writers. Women's World, a magazine published under the presidency of Nuriye Ulviye Mevlan, is a publication that undertakes the task of raising awareness of women in social life, as the name suggests. This mission is announced in the first issue of the journal and continues throughout its publication life. In this research, it is aimed to reveal the subjects understood from the concept of women's rights in 1913 by focusing on the articles "Hukuk-ı Nisvân", which continues twelve issues it is to draw attention to the level of knowledge of the womanly approach to the idea of Westernization, which intersects with the National Literature Periods. It is possible to say that these articles shed light on the period in terms of women coming together with knowledge and interpreting knowledge. The articles in the "Hukuk-ı Nisvân" series reflect the period on a national scale in terms of providing information about women's rights in the world, pointing to the point Ottoman women have reached with Islam, and making positive references to their own culture. The information in this series of articles is also important in terms of showing that it is debatable that the views on women's rights in Ottoman society are completely Western, as claimed in different studies.

In the article series "Hukuk-ı Nisvân" published by Women's World, opportunity to compare with women of different countries for Ottoman women was created. The language of this series of articles featuring the country and the transfer of examples are the product of a consciousness that has just begun and it is remarkable. When evaluated the content of the articles in the series is in line with the literary movements of the period, these texts contain a language that can be considered plain. The result of understanding from these texts Islamic of life was used framework for interpret. According to this information, it has been criticized that the French moral weakness of women or Chinese men who he sees women as an object and leaves him at the gambling table when necessary. Chastity in this series of articles has been significant for both women and men.

Women's World, where Nuriye Ulviye has the privilege, is one of the addresses that attaches most importance to the issue of education in its period. As its name suggests, the magazine focuses on suggestions on many issues such as their education and rights, as well as publishing only women's writings, and among its goals are the revival of working life and the generalization of education.

Women's World has planned some article series to improve their fellow women. In one of these, "Hukuk-ı Nisvân", Ottoman women were compared with women from different countries. It is observed that the language of this article series, which includes many developed and developing countries, and the remarkable perspec-

tive in conveying the examples are the product of a consciousness that has only just begun. When the content of the articles in the series is evaluated with the literary movements of the period, it is seen that a plain language is used in these texts and that the Islamic understanding of life within the framework of intellectual movements is exemplary. Based on this information, criticism of French women being morally weak or Chinese men seeing women as an object and using them as collateral at the gambling table when necessary indicates an evaluation based on Islamic life. In this series of articles, the issue of chastity is considered important for both men and women, and it is stated that couples who can achieve this have an ideal marriage.

The “Hukuk-ı Nisvân” article series provides data for today’s readers in terms of the interpretation of information by a well-educated female writer in 1913. It is seen that in this period, women did not yet have sufficient confidence in expressing the current information in history texts in written form, but they could comment on the very old times of history. Considering the possibility that gaining in-depth knowledge about a subject and expressing it in scientific language may be contrary to the mission of the journal, it is understandable that the writing language in this series is plain and simple. It is clearly seen both in the later issues of *Women’s World* and in the different types of texts written by other women writers in these years, that women’s rights in marriage were considered important at that time and that this circle expanded to other areas over time.